

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 lutego 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Staryk (przewodniczący)

SSN Halina Kiriło (sprawozdawca)

SSN Romualda Spyt

w sprawie z odwołania P. P.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Wałbrzychu

o emeryturę pomostową,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 14 lutego 2024 r.,

skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu
z dnia 20 stycznia 2021 r., sygn. akt III AUa 600/20,

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Świdnicy, wyrokiem z 28 stycznia 2020 r., oddalił odwołanie
wnioskodawcy P. P. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w

Wałbrzychu z 11 grudnia 2018 r., którą organ rentowy odmówił wnioskodawcy prawa do emerytury pomostowej.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że P. P., urodzony [...] 1958 r., począwszy od 1 września 1974 r. do 30 stycznia 2015 r. był zatrudniony w spółce T. sp. z o.o. z siedzibą w T. (wcześniej: Z., T. S.A. Oddział w W.) w pełnym wymiarze czasu pracy. W okresie zatrudnienia wykonywał prace na stanowiskach: (-) montera linii napowietrznych - od 18 sierpnia 1977 r. do 30 września 1977 r., (-) elektromontera instalacji i przyrządów pomiarowych - od 1 października 1977 r. do 25 września 1980 r., (-) elektromontera instalacji elektrycznych przemysłowych i oświetlenia ulicznego - od 26 września 1980 r. do 30 kwietnia 1985 r., (-) elektromontera instalacji elektrycznych i przyrządów pomiarowych - od 2 września 1986 r. do 31 grudnia 1988 r., (-) elektromontera urządzeń rozliczających ds. TOO - od 1 stycznia 1989 r. do 30 kwietnia 2001 r. (-) elektromontera urządzeń rozliczających - od 1 maja 2001 r. do 31 grudnia 2008 r.

Stosunek pracy ustał w wyniku porozumienia stron z dniem 30 stycznia 2015 r. Okres składkowy i nieskładkowy P. P. wynosił łącznie 43 lata, 5 miesięcy i 29 dni.

Ubezpieczony wykonywał prace przy remontach linii napowietrznych w okresie od 18 sierpnia 1977 r. do 30 września 1977 r., następnie został na swój wniosek przeniesiony do tzw. brygady licznikowej. W późniejszym czasie nie pracował już przy napowietrznych sieciach elektroenergetycznych. Mimo kolejnych zmian stanowisk wykonywał w istocie te same obowiązki, pracując jako monter licznikowy. Do obowiązków odwołującego się należała obsługa odbiorców indywidualnych oraz zakładów pracy w zakresie wymiany uszkodzonych liczników oraz układów pomiarowych, usuwania usterek oraz wymiany spalonych bezpieczników. Oprócz usuwania awarii, sprawdzał układy pomiarowe pod kątem prawidłowego działania według corocznych planów przeglądów i wymian układów. P. P. naprawiał także układy pomiarowe znajdujące się w szafkach na zewnątrz stacji transformatorowych w razie awarii układów pomiarowych oświetlenia ulicznego; była to praca przy układach półpośrednich. Wymiany układów pomiarowych dokonywało dwóch pracowników. Było to konieczne z uwagi na to, że urządzenia znajdowały się pod niskim napięciem. Pracownikom groziło niebezpieczeństwo w postaci ewentualnego zwarcia instalacji.

Stanowisko elektromontera instalacji elektrycznych i przyrządów pomiarowych nie odbiega zakresem obowiązków od aktualnego stanowiska elektromontera układów pomiarowych. Przyrządy pomiarowe to liczniki energii elektrycznej. Osoba zatrudniona na takim stanowisku zajmuje się wymianą, montażem, demontażem i sprawdzaniem liczników. Urządzenia rozliczające służą pomiarom energii elektrycznej odbieranej przez odbiorców. Układy pomiarowe są bardziej skomplikowane i oprócz liczników obejmują także dodatkowy osprzęt - tablicę licznikową, zabezpieczenia, przełączniki prądowe i przewody. Tego rodzaju układy instalowane są u odbiorców energii. Wymienione urządzenia nie stanowią urządzeń elektroenergetycznych. Urządzeniami elektroenergetycznymi są elektrownie, sieci elektroenergetyczne i stacje, które służą do wytwarzania, przesyłu i magazynowania energii. Odrębną kategorią od instalacji elektroenergetycznych są instalacje elektryczne montowane wewnątrz pomieszczeń. Elektromonterzy dokonują także montażu, demontażu, naprawy, wymiany i modernizacji układów pomiarowych w sieciach transformatorowych oraz zabezpieczeń montowanych w sieciach elektroenergetycznych. Żadna z wymienionych prac nie stanowi prac przy bezpośrednim sterowaniu procesami technicznymi mogącymi spowodować awarię techniczną z poważnymi skutkami dla bezpieczeństwa publicznego ani prac bezpośrednio przy usuwaniu awarii oraz eksploatacji napowietrznych sieci elektroenergetycznych w warunkach prac pod napięciem.

Przed Sądem Rejonowym w K. toczyła się sprawa o sygn. akt [...] z powództwa P. P. przeciwko pracodawcy T. sp. z o.o. Powód domagał się sprostowania świadectwa pracy przez wpisanie do świadectwa wykonywania pracy w szczególnych warunkach zatrudnienia na stanowisku elektromontera w brygadzie stacyjnej w okresie od 6 września 2011 r. do 23 września 2011 r. Prawomocnym wyrokiem z 24 marca 2016 r. powództwo zostało oddalone.

W ocenie Sądu pierwszej instancji, stanowiska zajmowane przez wnioskodawcę po 2008 r. - elektromontera urządzeń pomiarowych - nie odpowiadały stanowiskom wskazanym w ustawie o emeryturach pomostowych. Powyższe wynika nie tylko z akt osobowych i zeznań wnioskodawcy oraz świadków - współpracowników, którzy opisywali wykonywane czynności, ale w szczególności z zeznań świadka A. C., którego wskazał były pracodawca ubezpieczonego, a który to

świadek posiadał fachową wiedzę w zakresie czynności obowiązujących na danych stanowiskach pracy, zwłaszcza na stanowisku elektromontera urządzeń pomiarowych. Z tych też względów Sąd oddalił wniosek wnioskodawcy o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego z zakresu BHP na okoliczność stwierdzenia, czy praca elektromontera urządzeń pomiarowych była pracą w warunkach szczególnych w rozumieniu ustawy o emeryturach pomostowych. Zadaniem Sądu Okręgowego, odwołujący się nie wykonywał po 2008 r. prac w warunkach szczególnych, a zatem nie może nabyć uprawnień do emerytury pomostowej w oparciu o wskazany wyżej przepis.

Sąd pierwszej instancji wskazał ponadto, że wnioskodawca wykonywał w latach 1974-2008 prace na różnych stanowiskach określonych w Dziale II w wykazie A załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43) jako prace przy wytwarzaniu i przesyłaniu energii elektrycznej oraz przy montażu, remoncie i eksploatacji urządzeń elektroenergetycznych i ciepłych, a zatem w świetle tych przepisów praca wnioskodawcy była pracą w warunkach szczególnych. W odniesieniu jednak do treści art. 49 ustawy o emeryturach pomostowych wskazane wyżej stanowiska pracy musiałyby znaleźć swoje odzwierciedlenie także w stanowiących załączniki do tej ustawy wykazach prac w warunkach szczególnych lub o szczególnym charakterze. Taka sytuacja nie zachodzi, albowiem aktualnie prace tego rodzaju nie są uznane jako wykonywane w opisanych wyżej warunkach.

Apelację od powyższego orzeczenia wywiódł P. P..

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu, wyrokiem z 20 stycznia 2021 r., oddalił apelację.

W ocenie Sądu drugiej instancji, spór w niniejszej sprawie wymagał ustalenia, czy odwołujący się spełnia przesłanki przyznania mu emerytury pomostowej na podstawie art. 4 lub art. 49 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 664; dalej jako ustawa o emeryturach pomostowych). Pierwszorzędne znaczenie w sprawie ma ustalenie przez Sąd Okręgowy, że wnioskodawca po dniu 31 grudnia 2008 r., jako elektromonter urządzeń pomiarowych, nie wykonywał pracy w szczególnych

warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych. Oznacza to, że prawo do świadczenia na podstawie art. 4 tej ustawy nie przysługuje mu właśnie z powodu niewykazania okresów pracy w warunkach szczególnych po dniu 31 grudnia 2008 r.

W takiej sytuacji należało zbadać, czy ubezpieczony spełnia przesłanki do nabycia prawa do spornego świadczenia z art. 49 ustawy o emeryturach pomostowych. Według tego przepisu, musiałby on w dniu wejścia w życie ustawy wykazać wymagany 15-letni okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, ale w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 powołanej ustawy.

Analiza zajmowanych w spornym okresie przez wnioskodawcę stanowisk pracy w kontekście wykazów prac zawartych w załącznikach do ustawy o emeryturach pomostowych prowadzi do wniosku, że pod uwagę można wziąć jedynie prace wymienione w punkcie 17 załącznika nr 2 zawierającego wykaz prac o szczególnym charakterze, tj. prace elektromonterów bezpośrednio przy usuwaniu awarii oraz eksploatacji napowietrznych sieci elektroenergetycznych w warunkach prac pod napięciem. Zgromadzony w sprawie materiał dowodowy w postaci dokumentów: świadectw pracy, zaświadczenia o wykonywaniu pracy w warunkach szczególnych, zeznań świadków i wyjaśnień wnioskodawcy został przez Sąd Okręgowy właściwie oceniony. W konsekwencji Sąd ten doszedł do prawidłowego wniosku, który w pełni zaakceptował Sąd Apelacyjny, że jedynie zatrudnienie odwołującego się w okresie od 18 sierpnia 1977 r. do 30 września 1977 r., kiedy zajmował on stanowisko montera linii napowietrznych, może zostać uznane za prace wymienione w art. 3 ust. 3 w związku z załącznikiem nr 2 pkt 17 do ustawy o emeryturach pomostowych.

Charakter pracy P. P. w pozostałym okresie zatrudnienia, opisany zarówno przez niego samego jako praca w brygadzie licznikowej, a także szczegółowo nakreślony przez świadków, nie kwalifikuje się do prac elektromonterów bezpośrednio przy usuwaniu awarii oraz eksploatacji napowietrznych sieci elektroenergetycznych w warunkach prac pod napięciem.

W punkcie 17 załącznika nr 2 do ustawy o emeryturach pomostowych za prace o szczególnym charakterze uznano tylko takie prace, które wykonywane są przez elektromonterów, a które dotyczą napowietrznych sieci elektroenergetycznych i to

tylko w warunkach prac pod napięciem. Takich prac wnioskodawca jako elektromonter nie wykonywał i by to stwierdzić, nie potrzeba dopuszczać dowodu z opinii biegłego z zakresu BHP. W tym bowiem przypadku zupełnie wystarczająca jest analiza zebranego materiału dowodowego, który jednoznacznie wskazuje na charakter zatrudnienia ubezpieczonego jako elektromontera „jedynie” urządzeń pomiarowych, rozliczających (tzw. liczników), tym bardziej, że odwołujący się sam opisał swoje czynności pracownicze jako usuwanie awarii i wymianę uszkodzonych liczników służących do pomiaru energii elektrycznej czy wymiana spalonych bezpieczników. Co istotne, wnioskodawca zeznał, że do końca zatrudnienia był zatrudniony jako elektromonter urządzeń rozliczających i zaprzeczył, by jego obowiązki miały coś wspólnego z siecią napowietrzną.

Wskazane szczegółowo przez Sąd pierwszej instancji stanowiska pracy ubezpieczonego, poza zatrudnieniem w okresie od 18 sierpnia 1977 r. do 30 września 1977 r., nie zostały wymienione w załączniku nr 1 lub nr 2 do ustawy o emeryturach pomostowych, w związku z tym okresy te nie mogą być uwzględnione przy ustalaniu prawa do emerytury pomostowej jako okresy pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze.

Z tego też powodu sam fakt stworzenia w danym zakładzie pracy stanowisk pracy, na których wykonywane są prace o szczególnym charakterze, nie może mieć decydującego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy. Sąd w każdej sprawie ma obowiązek ustalić, czy wykonywane przez ubezpieczonego prace mieszczą się w katalogu prac wykonywanych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w rozumieniu ustawy o emeryturach pomostowych oraz załączników nr 1 i nr 2 do tej ustawy.

Odwołujący się wniósł skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu, zaskarżając orzeczenie w całości i zarzucając mu naruszenie: 1) art. 205¹² § 2 w związku z art. 227 i art. 391 § 1 k.p.c., przez pominięcie przez Sąd drugiej instancji materiału dowodowego zaoferowanego przez wnioskodawcę w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji - i pominiętego przez ten Sąd - oraz materiału dowodowego wnioskowanego na etapie postępowania odwoławczego, co doprowadziło do uchybień w odniesieniu do podstawy faktycznej rozstrzygnięcia; 2) art. 278 § 1, art. 205¹² § 2 w związku z art. 227 i art. 232 zdanie drugie k.p.c., przez

niedopuszczenie dowodu z opinii biegłego sądowego z zakresu BHP mimo konieczności odwołania się do wiadomości specjalnych, co doprowadziło do samodzielnego dokonania przez Sąd specjalistycznej oceny, czy stanowiska, jakie zajmował wnioskodawca przed dniem 1 stycznia 2009 r., odpowiadają pod względem charakteru oraz rodzajom pracy stanowiskom wymienionymi w punkcie 17 załącznika nr 2 do ustawy o emeryturach pomostowych - prace elektromonterów bezpośrednio przy usuwaniu awarii oraz eksploatacji napowietrznych sieci elektroenergetycznych w warunkach prac pod napięciem, co mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy; 3) art. 3 ust. 3 ustawy o emeryturach pomostowych w związku z pkt 17 załącznika nr 2 do tej ustawy, wskutek uznania, że wykonywane przez wnioskodawcę prace w szczególnych warunkach nie mieszczą się w katalogu prac wykonywanych w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu ustawy o emeryturach pomostowych i załącznika nr 2 do tej ustawy, gdy tymczasem wykonywane przez niego prace należy zakwalifikować jako „prace elektromonterów bezpośrednio przy usuwaniu awarii oraz eksploatacji napowietrznych sieci elektroenergetycznych w warunkach prac pod napięciem”.

W świetle powyższych zarzutów, skarżący wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu, a także o uchylenie w całości poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego w Świdnicy i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania temu Sądowi, przy uwzględnieniu kosztów postępowania kasacyjnego.

Organ rentowy nie wniósł odpowiedzi na skargę kasacyjną.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zasługuje na uwzględnienie.

Analizę trafności zaskarżonego wyroku wypada rozpocząć od przypomnienia, że emerytury pomostowe zostały wprowadzone do systemu ubezpieczeń społecznych przez ustawę o emeryturach pomostowych, która weszła w życie w dniu 1 stycznia 2009 r., i dotyczą ubezpieczonych zatrudnionych w szczególnych warunkach i szczególnym charakterze (urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r.).

Celem ustawy o emeryturach pomostowych jest ograniczenie kręgu uprawnionych do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 13 marca 2012 r., II UK 164/11, OSNP 2013 nr 5-6, poz. 62 i z dnia 4 września 2012 r., I UK 164/12, OSNP 2013 nr 15-16, poz. 185, uzasadnienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 marca 2010 r., K 17/09, OTK-A 2010 nr 3, poz. 21 oraz uzasadnienie projektu ustawy, Sejm RP VI kadencji, nr druku 1070).

Geneza i ogólna charakterystyka emerytur pomostowych została przedstawiona przez Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku z dnia 16 marca 2010 r., K 17/09 (OTK-A 2011 nr 3, poz. 21) oraz w późniejszych orzeczeniach (wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z dnia 25 listopada 2010 r., K 27/09, OTK-A 2010 nr 9, poz. 109 oraz z dnia 3 marca 2011 r., K 23/09, OTKA - 2011 nr 2, poz. 8). Trybunał zwrócił uwagę, że ważną okolicznością, która wpłynęła na uchwalenie ustawy o emeryturach pomostowych, było wygaszanie dotychczasowych zasad przechodzenia na emeryturę w obniżonym wieku emerytalnym przez osoby pracujące w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze na podstawie przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS. A zatem celem ustawy pomostowej, w obliczu niekorzystnych trendów demograficznych, było przede wszystkim przejście z systemu, w którym istniały szerokie możliwości przechodzenia na emeryturę, do systemu, w którym takie uprawnienia poddane będą likwidacji. Na konieczność ograniczenia kręgu osób uprawnionych do emerytury w obniżonym wieku Trybunał Konstytucyjny wskazywał już w wyroku z dnia 20 maja 2008 r., SK 9/07 (OTK-A 2008 nr 4, poz. 60), podnosząc, że konieczne jest zweryfikowanie przesłanek, którymi kierował się prawodawca w 1983 r. przy konstruowaniu preferencyjnych rozwiązań skracania wieku emerytalnego. Demokratyczne przemiany społeczno - gospodarcze spowodowały, że ubezpieczenie społeczne powinno przestać być wykorzystywane jako instrument rozwiązywania problemów na rynku pracy. Stąd emerytury pomostowe, choć są świadczeniami emerytalnymi, różnią się od "zwykłych" emerytur wypłacanych na podstawie ustawy emerytalnej osobom, które osiągnęły powszechny wiek emerytalny. Wśród najważniejszych odrębności należy wymienić: (-) obniżony o co najmniej 5 lat wiek emerytalny w porównaniu do zwykłego wieku emerytalnego (art. 4 pkt 3 ustawy o emeryturach pomostowych i art. 24 ust. 1 ustawy emerytalnej);

(-) dodatkowy wymóg stażu co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (art. 4 pkt 5 ustawy o emeryturach pomostowych), zdefiniowanych w art. 3 ust. 1-3 ustawy i wyszczególnionych w załącznikach nr 1 i 2 do tego aktu; (-) okresowość (emerytury pomostowe są wypłacane tylko w okresie przejściowym, do osiągnięcia przez uprawnionego powszechnego wieku emerytalnego, kiedy to nabywa on prawo do zwykłej emerytury); (-) wygasający charakter (warunkiem uzyskania emerytury pomostowej jest wykonywanie pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze przed 1 stycznia 1999 r.); (-) odrębne źródło finansowania (środki na emerytury pomostowe nie pochodzą z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, a więc ze zwykłych składek na ubezpieczenie emerytalne, lecz z odrębnego Funduszu Emerytur Pomostowych). W powołanych wyrokach Trybunał Konstytucyjny nie stwierdził niezgodności przepisów ustawy o emeryturach pomostowych z ustawą zasadniczą.

Pojęcie pracy w szczególnych warunkach i o szczególnym charakterze zdefiniowano w art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych. W ust. 7 tego artykułu wskazano jednocześnie, że za pracowników wykonujących prace w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze uważa się również osoby wykonujące przed dniem wejścia w życie ustawy (a więc przed 1 stycznia 2009 r.) prace w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy lub art. 32 i art. 33 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Prace w szczególnych warunkach uprawniające do emerytury pomostowej zostały określone w ustawie o emeryturach pomostowych przez: 1) definicję zawartą w art. 3 ust. 1 tej ustawy, 2) wyliczenie czynników ryzyka związanych z poszczególnymi rodzajami prac w szczególnych warunkach determinowanych siłami natury lub procesami technologicznymi, zawarte w art. 3 ust. 2 oraz 3) wykaz takich prac zawarty w załączniku nr 1 do ustawy.

Prace o szczególnym charakterze zdefiniowano w art. 3 ust. 3 ustawy i wyliczono w załączniku nr 2 do tego aktu. Z kolei stosownie do definicji zawartej w art. 3 ust. 1 ustawy o emeryturach pomostowych, prace w szczególnych warunkach to prace związane z czynnikami ryzyka, mogące z wiekiem z dużym prawdopodobieństwem spowodować trwałe uszkodzenie zdrowia, wykonywane w szczególnych warunkach środowiska pracy, determinowanych siłami natury lub

procesami technologicznymi, stawiające przed pracownikami - mimo zastosowania środków profilaktyki technicznej, organizacyjnej i medycznej - wymagania przekraczające poziom ich możliwości, ograniczony w wyniku procesu starzenia się jeszcze przed osiągnięciem wieku emerytalnego, w stopniu utrudniającym ich pracę na dotychczasowym stanowisku. Dopelnieniem definicji zawartej w art. 3 ust. 1 ustawy jest wyliczenie rodzajów prac wykonywanych w szczególnych warunkach determinowanych siłami natury lub procesami technologicznymi, z którymi związane są wspomniane czynniki ryzyka. Do pierwszej kategorii należą prace wykonywane pod ziemią, na wodzie, pod wodą i w powietrzu. Do drugiej - prace wykonywane w warunkach gorącego i zimnego mikroklimatu, bardzo ciężkie prace fizyczne, prace w warunkach podwyższonego ciśnienia atmosferycznego i ciężkie prace fizyczne związane z bardzo dużym obciążeniem statycznym wynikającym z konieczności pracy w wymuszonej, niezmienniej pozycji ciała. Przepis art. 3 ust. 1 ustawy odsyła wreszcie do wykazów prac w szczególnych warunkach i o szczególnym charakterze stanowiących załączniki nr 1 i nr 2 do ustawy.

Zgodnie z art. 3 ust. 4 ustawy o emeryturach pomostowych, za pracowników wykonujących prace w szczególnych warunkach uważa się pracowników wykonujących po dniu wejścia w życie ustawy, w pełnym wymiarze czasu pracy, prace, o których mowa w ust. 1. Powołany przepis zawiera dodatkowe kryterium, którego spełnienie pozwala na uznanie danego rodzaju prac za prace w szczególnych warunkach. Jest to wymóg związany z czasem narażenia pracownika na wpływ czynników ryzyka wymienionych w art. 3 ust. 1. ustawy o emeryturach pomostowych. W art. 3 ust. 4 ustawy nie chodzi więc o wymiar czasu pracy określony w umowie o pracę, lecz o wymiar czasu pracy faktycznie wykonywanej w narażeniu na czynniki ryzyka, które powodują, że dane prace są pracami wykonywanymi w szczególnych warunkach. Dlatego też dla uznania, że praca jest wykonywana w szczególnych warunkach, nie wystarcza określenie w umowie o pracę, że pracownik został zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na konkretnym stanowisku, z zajmowaniem którego związana jest jedynie (potencjalna) konieczność wykonywania prac wymienionych w wykazach prac w szczególnych warunkach i o szczególnym charakterze, stanowiących załącznik nr 1 i nr 2 do ustawy o emeryturach pomostowych, ale niezbędne jest, aby prace takie rzeczywiście wykonywał w pełnym

wymiarze czasu pracy, to jest codziennie i przez całą przewidzianą dla niego dniówkę roboczą. Za takim rozumieniem użytego w art. 3 ust. 4 ustawy o emeryturach pomostowych pojęcia "w pełnym wymiarze czasu pracy" przemawia w szczególności to, że ustawodawca związał go z - również użytym w tym przepisie - sformułowaniem "pracowników wykonujących", co jednoznacznie wskazuje, iż ów pełny wymiar czasu pracy nie wynika z samego tylko faktu zatrudnienia na określonym stanowisku w pełnym wymiarze czasu pracy, lecz jest związany z rzeczywistym "wykonywaniem" prac, o których mowa w ust. 1, w takim właśnie wymiarze czasu pracy. W pełni uprawnione jest zatem odwołanie się w omawianym zakresie do utrwalonej wykładni podobnych pojęć użytych w § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. z 1983 r. Nr 8, poz. 43 ze zm.), w myśl której praca w szczególnych warunkach, to praca wykonywana stale (codziennie) i w pełnym wymiarze czasu pracy (przez 8 godzin dziennie, jeżeli pracownika obowiązuje taki wymiar czasu pracy) w warunkach pozwalających na uznanie jej za jeden z rodzajów pracy wymienionych w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 15 grudnia 1997 r., II UKN 417/97, OSNAPIUS 1998 nr 21, poz. 638; z dnia 19 maja 2011 r., III UK 174/10, LexPolonica nr 4363503 i z dnia 8 czerwca 2011 r., I UK 393/10, LexPolonica nr 3875735).

Zgodnie z art. 4 ustawy, prawo do emerytury pomostowej, z uwzględnieniem art. 5-12, przysługuje pracownikowi, który spełnia łącznie następujące warunki: 1) urodził się po dniu 31 grudnia 1948 r.; 2) ma okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze wynoszący co najmniej 15 lat; 3) osiągnął wiek określony na co najmniej 55 lat dla kobiet i co najmniej 60 lat dla mężczyzn; 4) ma okres składkowy i nieskładkowy, ustalony na zasadach określonych w art. 5-9 i art. 11 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, wynoszący, co najmniej 20 lat dla kobiet i co najmniej 25 lat dla mężczyzn; 5) przed dniem 1 stycznia 1999 r. wykonywał prace w szczególnych warunkach lub prace w szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy lub art. 32 i art. 33 ustawy o emeryturach i rentach z FUS; 6) po dniu 31 grudnia 2008 r. wykonywał pracę w szczególnych warunkach

lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3; 7) nastąpiło z nim rozwiązanie stosunku pracy.

Wprawdzie przy nabywaniu prawa do emerytury pomostowej na podstawie art. 4 ustawy uwzględnieniu podlegają przypadające przed dniem 1 stycznia 2009 r. okresy pracy w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 32 i art. 33 ustawy emerytalnej, jednakże dotyczy to wyłącznie sytuacji spełnienia przez ubezpieczonego wszystkich pozostałych przesłanek określonych w art. 4 ustawy o emeryturach pomostowych. Inaczej rzecz ujmując, osobom wykonującym przed dniem wejścia w życie tej ustawy prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych lub art. 32 i art. 33 ustawy emerytalnej), uwzględnia się do dnia 1 stycznia 2009 r. okresy zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w rozumieniu przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z 1983 r., pod warunkiem, że wykonywały one po dniu 31 grudnia 2008 r. pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych. Możliwość ta jest natomiast wyłączona w stosunku do osób, które takiej pracy po wskazanej dacie nie wykonywały, a w rezultacie nie spełniają warunku określonego w art. 4 pkt 6 tej ustawy. Z powołanych przepisów wypływa wniosek, że jakkolwiek w świetle art. 4 pkt 2 i 5 w związku z art. 3 ust. 7 ustawy o emeryturach pomostowych, do wymaganego stażu przypadającego przed dniem wejścia w życie tego aktu, tj. przed 1 stycznia 2009 r., wlicza się okresy pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w rozumieniu zarówno art. 3 ust. 1 i 3 tej ustawy, jak i art. 32 i art. 33 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, to właściwego ograniczenia do zamierzonego przez ustawodawcę kręgu osób uprawnionych do emerytury pomostowej dokonuje konieczność ziszczenia się przesłanki z art. 4 pkt 6. Wymaganie to spełnia zasadniczą funkcję eliminacyjną, ograniczając ostatecznie prawo do emerytury pomostowej do kręgu osób wykonujących pracę kwalifikowaną jako szczególną w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych.

Możliwość uzyskania emerytury pomostowej przez osoby niespełniające warunku z art. 4 pkt 6 przewiduje art. 49 ustawy, według którego, prawo do emerytury pomostowej przysługuje również osobie, która: 1) po dniu 31 grudnia 2008 r. nie

wykonywała pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3; 2) spełnia warunki określone w art. 4 pkt 1-5 i 7 i art. 5-12; 3) w dniu wejścia w życie ustawy miała wymagany w przepisach, o których mowa w pkt 2, okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3.

Przepis art. 49 ustawy o emeryturach pomostowych zmienia wymagania konieczne do uzyskania emerytury pomostowej dla osób niespełniających warunku z art. 4 pkt 6 ustawy, zwalniając je z konieczności wykonywania po dniu 31 grudnia 2008 r. pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 tej ustawy, jednakże wprowadza w to miejsce wymaganie, aby ubiegający się o przedmiotowe świadczenie spełniał w dniu wejścia w życie ustawy (1 stycznia 2009 r.) warunek posiadania co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3. Warunek ten został jasno wyrażony, wynika wprost z literalnego brzmienia art. 49 pkt 3 ustawy i jest zgodny z jej celem. W judykaturze przyjmuje się zatem, że w świetle tego przepisu nie ma podstaw prawnych do przyznania emerytury pomostowej ubezpieczonemu, którego dotychczasowy okres pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze nie może być kwalifikowany jako okres pracy w warunkach szczególnych lub pracy o szczególnym charakterze w rozumieniu dziś obowiązujących przepisów (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 13 marca 2012 r., II UK 164/11, OSNP 2013 nr 5-6, poz. 62; z dnia 4 września 2012 r., I UK 164/12, OSNP 2013 nr 15-16, poz. 185; z dnia 22 lipca 2013 r., III UK 106/12, LEX nr 1555688; z dnia 4 grudnia 2013 r., II UK 159/13, LEX nr 1405231; z dnia 25 października 2016 r., II UK 373/15, LEX nr 217708).

Podobne stanowisko w kwestii wykładni art. 49 zostało zaprezentowane w doktrynie prawa (zob. M. Zieleniecki: Emerytura pomostowa w nowym systemie emerytalnym, Gdańsk 2011, szczególnie s. 244 i 248). Należy dodać, że przyjęcie wykładni art. 49 ustawy o emeryturach pomostowych, według której pkt 3 tego przepisu nie ogranicza pojęcia pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze do prac wskazanych w art. 3 ust. 1 i 3 tej ustawy, prowadziłoby do wniosku, że emeryturę pomostową może uzyskać każdy, pod warunkiem niewykonywania takiej pracy po 31 grudnia 2008 r., nawet gdy ma okres co najmniej

15 pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze spełniającej jedynie wymagania dla tego rodzaju prac z art. 32 lub 33 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, a niebędących pracami wskazanymi w art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych. W rezultacie należy uznać, że określenie "okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3", zawarte w art. 49 pkt 3 ustawy o emeryturach pomostowych, oznacza okres pracy wskazany w art. 3 ust. 1 i 3 tej ustawy bez wliczania do niego okresów pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w rozumieniu art. 32 i art. 33 ustawy emeryturach i rentach z FUS.

W myśl powołanych unormowań prawnych istota niniejszego problemu sprowadza się do pytania o charakter prac wykonywanych przez ubezpieczonego w związku z art. 49 pkt 3 ustawy o emeryturach pomostowych, w szczególności czy wykonywał on prace elektromontera bezpośrednio przy usuwaniu awarii oraz eksploatacji napowietrznych sieci elektroenergetycznych w warunkach prac pod napięciem.

Sąd drugiej instancji przyjął ustalenia faktyczne Sąd Okręgowego za własne. W judykaturze przyjmuje się, że jeżeli sąd drugiej instancji w pełni podziela ocenę dowodów, której dokonał sąd pierwszej instancji, to nie ma obowiązku ponownego przytaczania w uzasadnieniu wydanego orzeczenia przyczyn, dla których określonym dowodom odmówił wiarygodności i mocy dowodowej. W takim wypadku wystarczy zdecydowane stwierdzenie, że podziela argumentację zamieszczoną w uzasadnieniu wyroku sądu pierwszej instancji, w którym poszczególne dowody zostały wyczerpująco omówione i traktuje ustalenia pierwszoinstancyjne, jako własne. Nie ma również przeszkód, by sąd drugiej instancji odwołał się także do oceny prawnej sądu pierwszej instancji, jeżeli w pełni ją podziela i uznaje za wyczerpującą (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 lipca 2012 r., I CSK 72/12, LEX nr 1215604; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 września 2014 r., II PK 284/13, LEX nr 1590288).

W świetle ustaleń faktycznych poczynionych przez Sąd pierwszej instancji, ubezpieczony świadczył pracę elektromontera. Wykonywał prace przy remontach linii napowietrznych w okresie od 18 sierpnia 1977 r. do 30 września 1977 r., następnie został na swój wniosek przeniesiony do tzw. brygady licznikowej.

W późniejszym czasie nie pracował już przy napowietrznych sieciach elektroenergetycznych. Zajmował się usuwaniem awarii między innymi układów pomiarowych znajdujących się w szafkach na zewnątrz stacji transformatorowych oświetlenia ulicznego. Była to praca pod napięciem. Na podstawie zeznań świadka, Sąd pierwszej instancji ustalił ponadto, że elektromonterzy dokonują także montażu, demontażu, naprawy, wymiany i modernizacji układów pomiarowych w sieciach transformatorowych oraz zabezpieczeń montowanych w sieciach elektroenergetycznych. Żadna z wymienionych prac nie stanowi prac przy bezpośrednim sterowaniu procesami technicznymi mogącymi spowodować awarię techniczną z poważnymi skutkami dla bezpieczeństwa publicznego ani prac bezpośrednio przy usuwaniu awarii oraz eksploatacji napowietrznych sieci elektroenergetycznych w warunkach prac pod napięciem.

W pierwszej kolejności, odnosząc się do wykładni art. 3 ust. 3 ustawy o emeryturach pomostowych w związku z punktem 17 załącznika nr 2 do tej ustawy, wypada zauważyć, że w świetle nowych przepisów pracą o szczególnym charakterze jest praca przy usuwaniu awarii oraz eksploatacji napowietrznych sieci elektroenergetycznych w warunkach pod napięciem. Konieczne jest więc spełnienie dwóch dodatkowych cech: praca musi dotyczyć sieci napowietrznych pozostających pod napięciem. Zestawiając opis powyższego stanowiska pracy z wykazem pracy umieszczonym w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, w szczególności ze stanowiskiem z Działu II: prace przy wytwarzaniu i przesyłaniu energii elektrycznej i cieplnej oraz przy montażu, remoncie i eksploatacji urządzeń elektroenergetycznych i ciepłych, należy dostrzec wyraźne zawężenie zakresu przedmiotowego.

Warunki wskazywane w opisie pracy zawartym w pkt 17 załącznika nr 2 korespondują z treścią art. 3 ust. 3 ustawy o emeryturach pomostowych stanowiącego, że prace o szczególnym charakterze to prace wymagające szczególnej odpowiedzialności oraz szczególnej sprawności psychofizycznej, których możliwość należytego wykonywania w sposób niezagrażający bezpieczeństwu publicznemu, w tym zdrowiu lub życiu innych osób, zmniejsza się przed osiągnięciem wieku

emerytalnego na skutek pogorszenia sprawności psychofizycznej, związanego z procesem starzenia się.

Błędne jest zapatrywanie skarżącego, że załącznik 2 w pkt 17 wskazuje na dwie kategorie prac o szczególnym charakterze, tj. prac elektromonterów bezpośrednio przy usuwaniu awarii oraz prac elektromonterów przy eksploatacji napowietrznych sieci elektroenergetycznych w warunkach pracy pod napięciem. Analizując powyższy problem prawny trzeba uznać, że jego rozstrzygnięcie jest efektem „zwykłej” wykładni przepisów. Usuwanie awarii, jak i eksploatacja dotyczą napowietrznych sieci energetycznych w warunkach prac pod napięciem, bowiem wyraz „oraz” jest łącznikiem i zastępuje spójnik „i”, „także” (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 maja 2016 r., III UK 162/15, LEX nr 3535442). Prezentowana przez skarżącego wykładnia przeczy funkcji gramatycznej spójnika "oraz", który decyduje o tym, że rzeczowniki po jego obydwu stronach pozostają w łączności miejsca, czasu lub akcji. Dla zrozumienia tego przepisu wypada także uwzględnić kształt stylistyczny tekstu, szyk wyrazów, czyli ich kolejność podyktowaną względami formalnymi i treściowymi, co pozwala dostrzec, że przy swobodnym szyku wyrazów, w języku polskim informacje najistotniejsze umieszczane są na końcu wypowiedzi. Kontekst, w którym funkcjonuje wyraz, zapewnia mu jednoznaczność, lecz kontekst ten musi być odpowiednio dobrany (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 marca 2009 r., II UK 269/08, LEX nr 707881). Na ów kontekst wpływa art. 3 ust. 3 i art. 49 ustawy o emeryturach pomostowych oraz ratio legis ustawy zawężającej krąg podmiotów uprawnionych do wcześniejszej emerytury. W tym ujęciu kluczowy dla opisanego stanowiska pracy jest końcowy fragment zdania, tj.: „...napowietrznych sieci elektroenergetycznych w warunkach prac pod napięciem.”

Zasadniczym zarzutem skarżącego względem wyroku Sądu Apelacyjnego jest dokonanie niedostatecznych ustaleń faktycznych przez pominięcie - zgłoszonego w apelacji i podtrzymanego na rozprawie przed Sądem drugiej instancji - wniosku dowodowego o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego.

Godzi się zauważyć, że praca w szczególnych warunkach to sytuacja faktyczna, która podlega następnie kwalifikacji prawnej. Generalnie ustalenie wykonywania pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze na danym stanowisku pracy nie wymaga wiadomości specjalnych uzasadniających

prorowadzenie dowodu z opinii biegłego (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 30 marca 2000 r., OSNP 2001 nr 18, poz. 562; z dnia 8 stycznia 2009 r., I UK 201/08, LEX nr 738338; z dnia 24 kwietnia 2014 r., III UK 138/13, LEX nr 1620582; z dnia 22 lutego 2017 r., III UK 83/16, LEX nr 2258033; z dnia 16 stycznia 2019 r., I UK 394/17, LEX nr 2607310). O potrzebie opinii biegłych i jej znaczeniu decyduje Sąd w danej sprawie, jednak ze względu na przedmiot sporu i treść prawa materialnego. Ostateczne rozstrzygnięcie o charakterze pracy ubezpieczonego należy do sądu, a nie do biegłego, tym bardziej gdy – w zakresie przedstawionym przez skarżącego – istotne dla sprawy okazują się wątpliwości prawne związane z logiczno-językową wykładnią przepisu (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 24 września 2014 r., III UK 196/13, LEX nr 1540140; z dnia 5 grudnia 2016 r., III UK 35/16, LEX nr 3377940; z dnia 22 lutego 2017 r., III UK 83/16, LEX nr 2258033). Dowód z opinii biegłego sądowego ma charakter szczególny, gdyż zasadniczo nie służy ustalaniu okoliczności faktycznych, lecz ich ocenie przez pryzmat wiadomości specjalnych. Do dokonywania wszelkich ustaleń w procesie powołany jest bowiem sąd, a nie biegły.

Z uwagi na charakter sprawy, pominięcie dowodu z opinii biegłego nie ma istotnego wpływu na wynik sporu. Skarżący, formułując zarzut naruszenia art. 278 § 1 oraz art. 232 zd. 2 k.p.c., nie wykazuje powyższego wpływu. Ewentualnie uzyskana wiedza specjalna nie mogłaby się odnosić do podstawowych ustaleń faktycznych, takich jak stwierdzenie pracy przy napowietrznych sieciach elektroenergetycznych, co najwyżej mogłaby wpływać na ocenę wymogów szczególnej odpowiedzialności bądź zdolności psychofizycznych. Tymczasem wykaz prac określonych w art. 3 ust. 1 i 3 jest zamknięty i nie podlega uzupełnieniu, co oznacza, że cech pracy "o szczególnym charakterze" lub "w szczególnych warunkach" nie mogą posiadać inne prace, choćby sposób ich wykonywania i ich jakość mogła obniżyć się z wiekiem. Porównanie definicji ustawowych, jak również katalogów prac zaliczanych do poszczególnych kategorii, pozwala na stwierdzenie, że o ile w pierwszym przypadku możliwość przejścia na wcześniejszą emeryturę uzasadniona jest bardziej względami interesu indywidualnego pracownika, który wykonuje pracę w warunkach szczególnie negatywnie wpływających na stan jego zdrowia, o tyle w przypadku prac o szczególnym charakterze definicja kładzie nacisk na szczególną odpowiedzialność pracownika, związaną z wykonywanymi

czynnościami. W tym zatem przypadku dominującą rolę odgrywa raczej czynnik interesu publicznego - ochrony innych osób przed niebezpieczeństwem związanym z faktem, że pracownik, który wykonuje te szczególnie odpowiedzialne czynności może nie mieć już należytej sprawności psychofizycznej, ze względu na jej naturalne obniżenie podyktowane wiekiem (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2018 r., II UK 386/17, LEX nr 2591129). Definicje prac w szczególnych warunkach oraz o szczególnym charakterze nie znajdują bezpośredniego zastosowania przy ocenie prawa do emerytury pomostowej. Ich znaczenie prawne sprowadza się jedynie do wskazania kryteriów, w oparciu o które zostały ustanowione wykazy takich prac zawarte w załącznikach nr 1 i 2 do ustawy o emeryturach pomostowych. O nabyciu prawa do emerytury pomostowej decyduje umieszczenie danego rodzaju pracy w wykazach prac w szczególnych warunkach lub prac o szczególnym charakterze (M. Zieleniecki: Komentarz do art. 3 [w:] Komentarz do ustawy o emeryturach pomostowych [w:] Emerytury i renty z FUS. Emerytury pomostowe. Okresowe emerytury kapitałowe. Komentarz do trzech ustaw emerytalnych, wyd. I, red. K. Antonów, LEX/el. 2019).

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji.

[SOP]

[ał]